

Проте, попри повномасштабну війну, бізнес зберіг позитивні оцінки перспектив свого розвитку. За даними опитування НБУ керівників компаній у III кварталі 2023 року збільшується відсоток підприємств, що залучають іноземні інвестиції, і надалі очікують збільшення їх обсягів у наступні 12 місяців баланс відповідей – 7.1% (у II кварталі – 15.3%). Найвищі очікування мають підприємства енерго- та водопостачання, транспорту та зв'язку, а також будівництва (баланси відповідей 62.5%, 25.0% і 25.0% відповідно). Частка респондентів, які в наступні 12 місяців планують залучати іноземні інвестиції, дещо зросла і становить 24.2% порівняно з 23.1% у попередньому опитуванні.

Таким чином, у 2023 році спостерігається відновлення прямих іноземних інвестицій в Україну порівняно з 2022 роком. Сприятливе сальдо та бажання інвесторів повертатися свідчать про збережену привабливість країни. Негативні чинники, такі як військова агресія, енерготерор, та корупція, створюють виклики для бізнесу, але попри це, Україна залучає інвестиції від компаній з усього світу. Індекс активності бізнесу показує зростання, але відновлення ускладнюється фінансовими труднощами та економічною невизначеністю. Україна залишається привабливою для іноземних інвесторів, демонструючи стійкість та потенціал.

Список використаних джерел:

1. Investments in the economy of Ukraine during the war. URL: <https://gmk.center/en/posts/how-global-industrial-giants-develop-production-in-ukraine-during-the-war/>
2. Інвестування в Україну під час війни. URL: <https://trans.info/ua/investuvannya-v-ukrayinu-pid-chas-viyny-327240>
3. Міністерство фінансів України. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>
4. Economics Observatory. URL: <https://www.economicsobservatory.com/rebuilding-ukraine-how-will-policy-makers-shape-the-country-after-the-war>
5. Офіційний сайт Retail Association of Ukraine. URL: <https://rau.ua/>
6. Дослідження стану та потреб бізнесу за рік повномасштабної війни. Дія. URL: <https://business.diiia.gov.ua/cases/iniciativi/doslidzenna-stanu-ta-potreb-biznesu-za-rik-povnomasstabnoi-vijni>
7. Ділові очікування підприємств України: Опитування НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-zberig-pozitivni-otsinki-perspektiv-svogo-ekonomichnogo-rozvitku--rezultati-opituvannya-kerivnikiv-kompaniy-u-iii-kvartali-2023-roku>

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Момот Т. В., д-р екон. наук, професор, Петренко К. О., бакалавр, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

Військова агресія РФ проти України стала причиною найбільшої економічної кризи в історії незалежної України. Повномасштабна війна з 24

лютого 2022 року збільшила ризики та невизначеності, створила бар'єри для вільного руху факторів виробництва, у тому числі робочої сили. Пошкодження та знищення інфраструктури, підприємств, мереж торгівлі та багато іншого призвело до погіршення та втрат можливостей до працевлаштування. Вимушена міграція - до зміни структури ринку праці. Суттєвим став дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили. Через війну спостерігається зниження зарплат, оскільки безробітних стає значно більше, ніж вакантних робочих місць.

Вплив військових дій на ринок праці в Україні досліджували такі науковці як О. І. Штундер, Р. О. Пищуліна, Р. К. Маркович, В. В. Близнюк, В. І. Гойчук, Н. А. Іщенко, Р. О. Серьогіна, Л. Д. Яценко та інші.

Проте, подальшого дослідження потребує ринок праці в умовах повномасштабної війни з вирішенням завдань, таких як аналіз проблем розвитку, порівняння стану ринку праці минулого та сучасного періодів, вивчення демографічної та міграційної ситуації, оцінка рівня безробіття, визначення потреб роботодавців, аналіз заробітної плати та адаптації ринку праці до умов війни та дії Державних програм.

На травень 2022 року, за оцінками МОП, втрачено близько 30% робочих місць (4,8 мільйона місць роботи), які існували в Україні до початку повномасштабної війни. Це призвело до таких наслідків як: зростання соціальної напруженості в суспільстві; зниження купівельної платоспроможності та збільшення злочинності; зменшення самооцінки та психологічного здоров'я людей.

Російське повномасштабне вторгнення в Україну призвело до найбільшої міграційної кризи в Європі з часів Другої світової війни. Лише станом на листопад 2022 року в Європі перебуває близько 7,8 млн біженців, за даними ООН. Дані відображено на рис. 1.

Рис. 1 – Міграція біженців з України до країн Європи

Наведені дані свідчать про те, що найбільше біженців з України прийняла Польща, де зареєстровано майже 1,5 млн осіб. Також, трохи більше мільйона українців знайшли притулок в Німеччині з початку війни. Найбільша кількість біженців була зареєстрована у березні (431 тисяча осіб) та квітні (198 тисяч осіб) 2022 року. На третьому місці за кількістю українських біженців Чехія – там зареєстровано трохи більше ніж 455 тисяч наших громадян. До десятки країн, в які від війни поїхали найбільше українців, також увійшли: Італія (171,5 тисяч), Іспанія (150,4 тисяч), Туреччина (145 тисяч), Британія (141,5 тисяч), Франція (118, 9 тисяч), Словаччина (99,3 тисяч) та Молдова (95,4 тисяч).

За оцінками МОП, до початку агресії з загальної чисельності біженців працювало близько 1,2 мільйона осіб. Дві третини з них мають вищу освіту, а 49% були зайняті у професіях, які вимагають високої кваліфікації. Тобто відтік висококваліфікованої робочої сили.

Зростання рівня смертності населення та падіння народжуваності разом із збільшенням рівня каліцтва населення останніми часом, суттєво обмежує кваліфіковану робочу силу та кількість працездатного населення.

Пріоритетами Центру економічної стратегії у людському капіталі є відповідність робочої сили потребам ринку праці шляхом продуманої міграційної політики, збільшення економічної активності громадян та підвищення рівня капіталу через якісну освіту.

Повернення (чи залучення) мігрантів з-за кордону залежить від того, чи матимуть громадяни можливості для підвищення рівня добробуту, чи можуть вони мати в Україні комфортне життя. А рішення полягає безпеки (наявність укриттів, розмінування територій); в площині житлової політики, наявності соціального житла; в площині якісної, безбар'єрної громадської інфраструктури, доступу до якісної освіти і медицини, підвищення, збільшення платоспроможності. Також здійснюється праця над розвитком забезпечення ефективної реабілітації і протезування, деінституціоналізації догляду за дітьми і дорослими, які його потребують; над реалізацією інструментів для боротьби з бідністю, переглядом програм соціальної допомоги, здійсненням пенсійної реформи і тд. Ці напрямки передбачені і в проєкті Українського плану (Ukraine Facility). Розділ Українського плану "Людський капітал" описує ключові напрямки дій урядової команди, спрямовані на відновлення людського капіталу України.

Релокація та вимушена міграція призвели до зміни структури ринку праці, а також структури пропозицій та насиченості фахівцями по регіонах. У регіонах, які найбільше відчували на собі військову агресію РФ, зменшилася кількість робочих місць і зросла конкуренція. На 1 червня 2022 року, в середньому по Україні, на одне вільне робоче місце претендувало 12 безробітних, на 1 червня 2021р. - 5 осіб. Лише 33 % компанії у 2022 році мають відкриті вакансії, більшість з яких це фахівці з професійно-технічною освітою.

Переміщення підприємств у більш безпечніші регіони України, спричинили те, що у західних областях кількість пропозицій роботи була меншою за довоєнні показники майже втричі внаслідок збільшення чисельності охочих до праці на цих територіях.

Ці зміни, поряд із сильним потоком біженців і великим внутрішнім переміщенням населення, призвели до величезних втрат робочих місць і доходів населення, спричинили дефіцит персоналу у життєво необхідних сферах ринку праці, особливо на територіях активних бойових дій.

Кількість зайнятих працівників на підприємствах у 2021 році склала 6,4 мільйонів осіб, на 2022 рік – 5,4 мільйонів осіб, зменшення на 1млн осіб (-18,5%), порівняно з 2021 роком. Кількість найманих працівників у суб'єктів господарювання на 2021 рік – 7,4 мільйонів осіб, а у 2022 році - 6 мільйонів осіб, скорочення на 1,4 мільйонів осіб (-23,3%). У свою чергу кількість діючих суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємств у 2022 році, порівняно з 2021 роком зменшилася на 700 тисяч, зниження на 9,4%. З цих даних можна прослідити, що кількість працюючих у 2 рази більше зменшилася, ніж кількість тих юридичних чи фізичних осіб-підприємців, які надавали робочі місця.

Найбільш затребувані роботодавцями навички включають відповідальність, роботу з інструментами або обладнанням, спроможність працювати в команді, орієнтацію на результат, взаємодію з клієнтами, навички продажів, роботу з документами та володіння комп'ютером.

Спостерігається зростаючий попит роботодавців на співробітників із розвинутими soft skills. В сучасних умовах необхідно не лише володіти конкретними професійними навичками (жорсткі навички), але й акцентувати увагу на універсальних компетенціях, які можуть бути використані в будь-якій сфері роботи. Ця зміна у ринку праці є доречною, бо кожна людина зможе спробувати себе у різних сферах, а не тільки за отриманою професійною освітою. 52% роботодавців вказують, що для виконання роботи достатньо часткової або неповної кваліфікації.

Зміни розміру заробітної плати у порівнянні з довоєнним рівнем, подано на рис. 2.

Рис. 2 - Середня пропонована зарплата та її зміна в травні 2022 року у порівнянні з довоєнним рівнем

На рис. 2 спостерігається суттєве зниження заробітної плати. Найбільше зменшення у сфері видобутку сировини, інсталяції та сервісу та для людей, які тільки почнуть свою кар'єру, що складає від 50% і більше.

Згідно звіту Національного банку України в Україні більшість підприємств не може забезпечувати зарплати на довоєнному рівні. Падіння зарплат у приватному секторі становить 25-50% порівняно з довоєнними показниками. Зростає кількість підприємств, які урізали зарплати працівникам на 10-50%,

До найбільш актуальних проблем у роботі з персоналом належать (наведено по зниженню актуальності): невідповідність очікувань претендентів на роботу щодо розміру заробітної плати, недостатня кваліфікація на посади, відсутність кандидатів на посади, низька кількість молоді на ринку праці, недостатня профорієнтація на робочі професії.

Ще до наявних проблем на ринку праці належить: низька частка офіційно зареєстрованих безробітних за великих масштабів зростання прихованого безробіття; низька територіальна мобільність трудових ресурсів; відсутність або недостатня спрацьованість правових норм організаційно-економічних механізмів, що регулюють трудові відносини у відповідний час.

Щодо відновлення трудової активності. Ситуація на ринку праці залежатиме від тривалості бойових дій, а також від повернення українських мігрантів. У квітні 2022 року трудова активність почала поступово відновлюватись, припинилося зниження кількості вакансій. Відбувається оптимізація діяльності бізнесу, значно частина працівників почала працювати віддалено, ринок почав прилаштовуватися до нових реалій.

Реалізація комплексної програми урядом, яка спрямована на покращення ситуації на ринку праці, демонструє активні заходи для стимулювання зайнятості та розвитку підприємництва в Україні. Програма "Робота" надає можливість українцям отримати мікрогранти до 250 тис. гривень для розпочатку або розширення бізнесу, а також гранти на розвиток переробних підприємств, садів та теплиць. Зазначено, що обов'язковою умовою для отримання грантів є створення нових робочих місць.

Позитивні наслідки програми включають покращення показників ринку праці. Зокрема, рівень безробіття у 2023 році склав 19%, що свідчить про зменшення порівняно з попереднім роком. Значний приріст кількості вакансій спостерігається в різних сегментах населення, таких як шукачі без досвіду, ветерани, люди з інвалідністю, студенти та пенсіонери. Такий позитивний розвиток свідчить про те, що конкуренція на ринку праці зменшується, а дефіцит кадрів стає більш відчутним.

Таким чином, проведений аналіз ринку праці свідчить про наявність численних проблем в Україні, що вимагає невідкладних заходів для поліпшення ситуації. Зокрема, рекомендується: збільшити рівень зайнятості шляхом створення нових робочих місць; розвивати особисті та професійні навички працівників для підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці; урівноважити вимоги до заробітної плати між працівниками та роботодавцями; розподілити робочу силу рівномірно між різними секторами та регіонами

економіки; вдосконалити і створити нові Державні програми для відновлення та покращення ринку праці; заохочувати повернення в країну працездатних громадян; здійснювати перепрофілювання та підвищення кваліфікації в напрямках, які є стратегічними для відбудови країни та відповідають потребам ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Актуальні потреби ринку праці. Результати дослідження. 2022. URL: <https://fru.ua/ua/media-center/analytics/aktualni-potrebi-rinku-pratsi-rezultati-doslidzhennya>
2. Аналіз ринку праці. 2019. URL: <https://duit.edu.ua/for-student/practice-and-employment/labor-market-analysis/>
3. В яких країнах Європи найбільше українських біженців. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/08/infografika/suspilstvo/yakux-krayinax-yevropy-najbilshe-ukrayinskyh-bizhenciv>
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Державний центр зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/>
6. Опитування підприємств – 2022. 2022. URL: https://fru.ua/images/doc/2022/EU4Skills_Sectoral_survey.pdf
7. Пищуліна О. Р, Маркевич К. Р. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf>
8. Ринок праці України: стан сьогодні та прогнози на 2023 рік. 2023. URL: <https://thepage.ua/ua/experts/sho-vidbuvayetsya-z-rinkom-praci-v-ukrayini-2023>

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТА ВИХОДУ З КРИЗОВОЇ СИТУАЦІЇ

Момот Т. В., д-р екон. наук, професор, Серова Д. Д., бакалавр Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

Продовольче виробництво, як одна з найдавніших сфер зайнятості, відіграє важливу роль у забезпеченні харчових потреб населення та впливає на внутрішню економіку будь-якої країни. Ця галузь направлена на підтримання рівня достатку, соціального стану, здоров'я і сталого розвитку, є ключовим елементом світової продовольчої безпеки, яка забезпечує постійний та безперервний доступ людей до необхідної кількості поживної їжі.

Метою дослідження є систематизація проблем аграрного сектору в умовах воєнного стану та пошук шляхів виходу з кризової ситуації. Основні завдання у сфері формування продовольчої безпеки включають: забезпечення стійкої фізичної та економічної доступності харчових продуктів; дотримання високого рівня якості та безпеки харчових продуктів і сільськогосподарської сировини; динамічний розвиток усіх галузей аграрного сектора з метою забезпечення їх високої конкурентоспроможності; гарантування продовольчої незалежності держави; підтримка стабільності внутрішнього продовольчого ринку, зокрема, через формування стратегічних запасів основних харчових